

**ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ
НА МАЛОМУ ПІДПРИЄМСТВІ**

Анотація. Розглянуто специфіку управління ризиками на малому підприємстві, а також досліджено способи впливу на них з метою зниження.

Аннотация. Рассмотрены специфика управления рисками на малом предприятии, а также способы влияния на них с целью снижения.

Annotation. The specifics of risks management in a small business as well as the ways of risk reducing are examined.

Ключові слова: ризик-менеджмент, мале підприємство, управлінське рішення, маркетингова інформація.

Як зазначає у своїй роботі Павлоградський Д. А [1], одним із напрямів економічної політики України є становлення сектору малого бізнесу, розвиток якого сприятиме оздоровленню економіки та зростанню добробуту населення. Малі підприємства мають значну кількість конкурентних переваг, зокрема гнучкість та мобільність організації виробництва, що визначає швидкість адаптації до змін кон'юнктури ринку, оперативне оновлення асортименту продукції, орієнтацію на конкретних споживачів, можливість швидкого впровадження нових зразків продукції.

В умовах зростаючої нестабільності бізнес-середовища підприємства надзвичайно важливого значення набуває проблема врахування ризику під час здійснення господарської діяльності [1], що обумовлює актуальність даної роботи.

Теоретичні та практичні аспекти проблеми управління ризиком досліджено в працях таких вітчизняних вчених, як Кравченко В. А. [2], Соломенко О. Є. [3], Павлоградський Д. А. [1] та інші, однак у їх роботах питання управління ризиками розкриті не повною мірою і потребує подальшого дослідження.

Метою даної статті є аналіз специфіки діяльності на малому підприємстві у тій її частині, що стосується проблем та особливостей використання ризик-менеджменту. Об'єктом дослідження виступає відповідно мале підприємство, а предметом – удосконалення управління ризиками на ньому.

Ризик є однією із основних рис підприємницької діяльності. Господарський кодекс прямо вказує на те, що підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [4]. На думку Кравченко В. А., оскільки підприємцю за будь-яких умов доводиться мінімізувати ризики шляхом управління ними, то чим краще відбувається таке управління, тим повніше суспільство використовує потенціал підприємництва як фактора суспільного виробництва [2].

Організаційно-економічні особливості управління ризиком, які, на думку Соломенко О. Є. [3, с.145], існують на малих підприємствах, наведені у таблиці.

Таблиця

Організаційно-економічні особливості управління ризиком на малих підприємствах

Особливості малих підприємств	Специфіка управління ризиком
Поєднання функцій володіння та управління	Цілеспрямований характер обмежується рівнем кваліфікації та наявним досвідом управлінської діяльності
Невеликі розміри підприємства	Соціально-економічний характер обумовлений особливостями соціальних та економічних відносин усередині підприємства та відносин із зовнішнім середовищем
Раціональна організація структури підприємства	Організаційно-технічний характер обумовлений неперервністю процесів виробництва, на всіх етапах якого виникає ризик
Висока інтегрованість у ринкову систему	Динамічний характер
Обмеженість фінансових ресурсів	Обмежені можливості застосування методів аналізу та впливу на ринок
Підвищений рівень ризику	Комплексний характер

Специфікою здійснення підприємницької діяльності у малому бізнесі є виконання функцій управління

і приймає відповідні рішення в усіх сферах діяльності, що й обумовлює основні переваги малих підприємств, які вони отримують через швидке прийняття управлінських рішень [3, с. 144]. Цей чинник – перший, який необхідно враховувати при аналізі особливостей інтегрального та функціонального ризик-менеджменту в малому та середньому бізнесі [2].

З іншого боку, керівник – власник малого підприємства – несе персональну майнову відповідальність щодо можливих негативних результатів прийнятого управлінського рішення. Слід зазначити, що специфікою функціонування сектору малого бізнесу є значна частка банкрутств: лише 15 % малих підприємств є успішними, близько 50 % припиняють діяльність протягом перших двох років існування [5].

Крім того, унаслідок нестачі ресурсів малі підприємства часто не мають достатньої маркетингової інформації, не проводять власних досліджень ринку та не отримують інформації від спеціалізованих організацій, що має вплив на інформаційну базу управління ризиком на такому підприємстві [3, с. 145]. Компанії у більшості випадків доводиться спиратися на спрощену стихійно-інтуїтивну модель управління ризиками, у рамках якої керівництво знає про основні ризики, пов'язані із поточною операційною діяльністю, проте не деталізує цю інформацію у формальному документі – програмі управління ризиками.

Також слід враховувати, що обмеженість ресурсів малого та середнього бізнесу потребує застосування максимально ефективної моделі управління ризиками, у якості якої виступає інтегральний ризик-менеджмент. Функції управління ризиками в рамках усього підприємства можуть виконуватися самим власником-директором підприємства, або його фінансовим директором [2].

Для забезпечення ефективної виробничої діяльності необхідно опрацювати інформацію щодо попиту, поведінки конкурентів, діяльності посередників і постачальників. Основою прийняття рішень є власні дані щодо обсягів реалізації продукції та ціни на неї.

Для малого підприємства важливого значення набуває оцінка загроз, пов'язаних із діловим середовищем – частиною зовнішнього середовища організації, яка складає безпосереднє оточення організації, та інфраструктурою бізнесу – частиною ділового середовища, що забезпечує організацію необхідними для її діяльності фінансовими, трудовими, інформаційними ресурсами, транспортними, аудиторськими та іншими послугами [3, с. 146].

Управління підприємницькими ризиками можливе з використанням функціонального або інтегрального підходів. Функціональний підхід до управління підприємницькими ризиками передбачає, що, по-перше, підрозділи підприємства самостійно управляють своїми ризиками і, по-друге, до уваги приймається обмежений перелік ризиків – насамперед фінансові та ті, які можуть бути застраховані. Мета інтегрального ризик-менеджменту полягає у створенні, захисті і збільшенні багатства власників компанії за допомогою управління факторами невизначеності, що можуть як негативно, так і позитивно вплинути на досягнення організацією своїх цілей. Дослідження Кравченко В. А. [2] дозволило виявити, що більше половини малих та середніх підприємств м. Києва використовують окремі елементи інтегрального ризик-менеджменту. Функціональний ризик-менеджмент найчастіше застосовується у комерційній та виробничій сферах діяльності підприємства [2].

Процес управління ризиками на малих підприємствах включає певний спектр дій, котрі можуть бути представлені як послідовність таких етапів:

1) усвідомлення й виявлення ризику;

2) оцінка ризику. На малих підприємствах для оцінки ризику найефективніше буде використовувати кількісні методи (статистичний, експертних оцінок, метод аналогів, метод доцільності витрат, "дерево рішень") з точки зору необхідних ресурсів та отриманого результату. При необхідності потрібно доповнювати їх якісними методами, які є досить трудомісткими. Вибір методів керування ризиком має на меті мінімізувати можливий збиток у майбутньому [1];

3) дії щодо зниження ризику проводяться у напрямках запобігання появі можливих ризиків та зниження впливу ризиків на результати підприємницької діяльності. Як і у випадку з методами оцінки ризику, так і з методами керування ризиками у малих підприємствах є певні особливості, тому обрати один із сукупності методів буде неправильно, оскільки необхідно враховувати специфіку функціонування малих підприємств [1]. Тому найбільш оптимальними будуть такі методи зниження ризику:

1. Передача ризику – передача відповідальності за ризик підприємцем іншій юридичній особі.

2. Самостраховання – підприємець підстраховується шляхом створення додаткових резервних фондів у натуральній і грошовій формі, які використовуються насамперед на випадок покриття непередбачуваних втрат, кредиторської заборгованості і т. п.

3. Зовнішнє страхування ризику – інвестор готовий відмовитися від частини своїх доходів, аби уникнути ризику, тобто він готовий заплатити за зведення ступеня ризику до нуля. Цей прийом зниження ступеня ризику є найбільш важливим і найбільш розповсюдженим.

4. Після виконання трьох перших етапів, тобто оцінки та аналізу ризику і визначення з методом зниження ризику та його застосування, здійснюється постійна робота з контролю над ефективністю даних методів та засобів, а також моніторинг за появою нових ризиків [1].

Таким чином, оскільки ризики загрожують фінансовому становищу підприємств, а малі підприємства мають обмеження в інструментах і ресурсах управління ризиками, що підвищує сприятливість таких підприємств до подібного впливу, то їм необхідно активно використовувати у своїй діяльності інтегральний ризик-менеджмент, який дозволяє орієнтуватися на фактори невизначеності.

Проблема ризик-менеджменту на малих підприємствах є важливою та потребує подальшого дослідження та розкриття.

Наук. керівн. Часовнікова Ю. С.

Література: 1. Павлоградський Д. А. Управління ризиком малого підприємства [Електронний ресурс] / Павлоградський Д. А. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/2_ANR_2010/Economics/6_56867.doc.htm.
2. Кравченко В. А. Функціональний та інтегральний підходи до управління підприємницькими ризиками: теорія та практика [Електронний ресурс] / Кравченко В. А. // Проблеми системного підходу в економіці.– 2008. – № 2. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/PSPE/2008-2/Kravchenko_208.htm.
3. Соломенко О. С. Інформаційне забезпечення управління ризиковою ситуацією на малому підприємстві [Електронний ресурс] / Соломенко О. С., Виноградов О. А. // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 4. –

С. 144–149. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/PORTAL/Soc_Gum/APE/2010_4/APE-2010-04/144-149.pdf. 4. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=436-15>. 5. Мазоль С. И. Экономика малого бизнеса : учебн. пособие для студентов экон. спец. вузов / Мазоль С. И. – Мн. : Книжный дом, 2004. – 270 с.